

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΒΑΣΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

ΔΕ: 2.3 ΣΥΜΒΙΩΣΗ

ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ ΣΤΟΝ ΦΑΚΕΛΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ:

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ο Οδηγός Προγράμματος Σπουδών Λυκείου αναφέρει:

2.3 ΣΥΜΒΙΩΣΗ (3^ο δώρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση	Προτεινόμενη μέθοδος
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none">- αναδεικνύουν τις διαστάσεις της Ορθόδοξης χριστιανικής διδασκαλίας και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων για τη συμβίωση των ανθρώπων, τις σύγχρονες μορφές της και τη μοναξιά,- αξιολογούν με θρησκευτικά κριτήρια τις δυνατότητες συμβίωσης των ανθρώπων.	<ul style="list-style-type: none">- Παρουσίαση της χριστιανικής διδασκαλίας και άλλων θρησκευτικών αντιλήψεων για τη συμβίωση των ανθρώπων στο ζευγάρι, στην οικογένεια και στην κοινότητα και τη μοναξιά.- Αξιολόγηση των κριτηρίων συμβίωσης σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία.	<p>Προτείνεται η βιωματική μέθοδος με κύρια βήματα τα εξής:</p> <p>Βιώνοντας: Μορφές σύγχρονης συμβίωσης. Μοναξιά.</p> <p>Νοηματοδοτώντας: Αναζήτηση του νοήματος της συμβίωσης στον θεσμό του γάμου και της οικογένειας.</p> <p>Αναλύοντας: Η χριστιανική διδασκαλία για τη συμβίωση των ανθρώπων. Κοινωνία και σχέσεις προσώπων.</p> <p>Εφαρμόζοντας: Κριτήρια αγαστής συμβίωσης των ανθρώπων.</p>

Προτείνεται: αφού η ενότητα θα διδαχτεί σε ένα δίωρο η πρώτη ώρα να αφιερωθεί στη συμβίωση των ανθρώπων στα πλαίσια του γάμου και της οικογένειας και η δεύτερη στη μοναξιά.

1^η διδακτική ώρα:

Ως «κείμενα αφετηρίας» για τη συζήτηση που θα επακολουθήσει θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα κείμενα του φακέλου της σ. 38 «Το νόημα της συμβίωσης» (απόσπασμα από το βιβλίο της Γένησης), και το «Λόγια αγάπης συζύγου» (Ιερός Χρυσόστομος).

Το πρώτο, που είναι και θρησκευτικό και πολιτισμικό δεδομένο, αναδεικνύει στη λιτότητά του τη ανάγκη της συντροφικότητας. Η συζήτηση επικεντρώνεται σε αυτή τη διάσταση του κειμένου μόνο, και δε χρειάζεται να γίνουν αναφορές στις ερμηνευτικές, ιστορικές, φιλολογικές κα παραμέτρους της αφήγησης. Οι εκφράσεις που χρησιμοποιούνται (: εδώ στη μετάφραση που χρησιμοποιεί ο φάκελος), συναισθηματικά φορτισμένες, («**Δεν είναι καλό**», «**Μόνος**», «**Σύντροφος**», «**Όμοιος**») παραπέμπουν στην ανάγκη του συντρόφου. Αν μάλιστα στη συζήτηση που θα προηγηθεί υπογραμμιστεί ότι η παλαιοδιαθηκική αφήγηση μιλάει για τον άνθρωπο που παρουσιάζεται να έχει τα πάντα στον κήπο του παραδείσου, του λείπει όμως το βασικότερο, ο σύντροφος, θα γίνει κατανοητή η αξία της συμβίωσης.

Με το κείμενο του Χρυσόστομου καταγράφονται οι προϋποθέσεις της συντροφικότητας. Ενοείται ότι οι προτροπές του ιερού πατέρα δεν αφορούν μόνο τον άνδρα, αλλά και τη γυναίκα. Επικεντρώνονται στην αγάπη, που είναι η κινητήριος δύναμη της συμβίωσης. Με τρυφερή γλώσσα ο Ιωάννης Χρυσόστομος, αναφέρει αισθήματα, πρακτικές, εκδηλώσεις του/της συζύγου:

- Λέει λόγια αγάπης
- Θεωρεί ως πλέον οδυνηρό τη διάσταση με τον/τη σύζυγο
- Τα παιδιά είναι αγαπητά, αφού τα συμπαθεί ο/η σύζυγος
- Όλα τα αγαθά παραχωρούνται στον/στη σύζυγο
- Ακολουθεί τη συμβουλή του Παύλου «το σώμα του συζύγου το εξουσιάζει η γυναίκα του (και το αντίθετο)».
- Οι σύζυγοι γίνονται ένα σώμα
- Δεν υπάρχουν δύο περιουσίες, αλλά μία
- Ο/Η σύζυγος να μιλάει στον/στη σύζυγο με φιλοφροσύνη, τιμή και πολλή αγάπη
- Ο/Η σύζυγος να τιμάει τον/τη σύζυγο
- Ο/Η σύζυγος να προτιμάει τον/τη σύζυγο για την ομορφιά και τη σύνεση
- Του/Της απευθύνει επαίνους

- Κάνει φανερό ότι του/της αρέσει η συντροφιά της/του συζύγου
- Προτιμάει να είναι με τον/τη σύζυγο μαζί στο σπίτι
- Τον/Την προτιμάει από του φίλους
- Τα παιδιά εξαιτίας του/της συζύγου τα αγαπάει

Όπως τονίστηκε, τα λόγια του Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως αφορούν και τους δύο συζύγους, αφού έχουν ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις στο πλαίσιο του γάμου. Επομένως το κείμενό του είναι «ανοιχτό έργο», και αφορά άμεσα την εποχή μας, ενώ οι συμβουλές του είναι κατεξοχήν επίκαιρες.

Ο διάλογος στην τάξη μπορεί να έχει πολλές παραμέτρους, και συνδέεται με το στόχο της διδασκαλίας που είναι –μέσω του προβληματισμού- να γίνει γνωστή η χριστιανική και η θρησκευτική διδασκαλία για τη συμβίωση, και να αξιολογηθούν τα κριτήρια συμβίωσης. Βέβαια η συζήτηση δε μπορεί να στραφεί στην παράθεση «συνταγών» που ίσως δημιουργήσουν στρεβλές εντυπώσεις, που δε βοηθούν στην κατανόηση του ζητήματος.

Προτεινόμενη πορεία διδασκαλίας (1^η ώρα):

1. Εισαγωγή στο θέμα και στον προβληματισμό του από το διδάσκοντα
2. Επικέντρωση στο κείμενο της Γένεσης. Αφετηρία για να δοθεί το έναυσμα της συζήτησης για τη συμβίωση. Σύντομες παρεμβάσεις του διδάσκοντα, που αναφέρει τη χριστιανική και θρησκευτική διδασκαλία για το θέμα.
3. Το κείμενο του Χρυσόστομου. Σε φωτοτυπία δίνεται στο τμήμα η «κωδικοποίηση» του κειμένου, που αναφέρεται παραπάνω.
4. Συζήτηση. Ποια είναι τα κριτήρια συμβίωσης που αναφέρει ο Χρυσόστομος. Αξιολόγησή των κριτηρίων.

2^η διδακτική ώρα:

Στη 2^η διδακτική ώρα που αναφέρεται στη συμβίωση, η συζήτηση θα επικεντρωθεί στη μοναξιά. Πρόκειται για ένα μεγάλο ζήτημα, το οποίο, εκτός των άλλων, αποτελεί και θέμα της φιλοσοφίας και του πολιτισμού μας γενικότερα. Αρκεί, προς επίρρωση της άποψης, η αναφορά στο έργο του μεγάλου υπαρξιστή φιλόσοφου Ζαν- Πωλ Σαρτρ που είχε αναταράξει τη δυτική σκέψη με τις ιδέες του, κυρίως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.

Κατά τη γνώμη μου οι πλέον συγκλονιστικές αναφορές στη μοναξιά και στην υπέρβασή της, που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία, είναι το χωρίο Γεν 3,8-13 και το

απόσπασμα από την Ευχή Μυστική του Αγίου Συμεών («*Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν εὐχή μυστική, δι' ἧς ἐπικαλεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁ αὐτὸ προορῶν*») «*ἐλθέ ὁ μόνος πρὸς μόνον, ὅτι μόνος εἰμί, καθάπερ ὀρᾷς!*».

Το χωρίο Γεν 3,8-13 στη μετάφραση των Μ. Κωνσταντίνου- Β. Τσάκωνα¹ έχει ως εξής:

«Τότε άκουσαν (: ο Αδάμ και η Εύα) το θόρυβο που έκανε ο Κύριος ο Θεός, καθώς περπατούσε στον κήπο το δειλινό, και κρύφτηκαν απ' αυτόν ο Αδάμ και η γυναίκα του ανάμεσα στα δέντρα του κήπου.

Αλλά ο Κύριος ο Θεός φώναξε στον Αδάμ και του είπε: “Που είσαι;”

Εκείνος απάντησε: “Σε άκουσα στον κήπο, φοβήθηκα και κρύφτηκα, γιατί είμαι γυμνός”.

“Ποιος σου είπε πως είσαι γυμνός;” ρώτησε ο Θεός. “Μήπως έφαγες από το δέντρο που σου είχα απαγορέψει να φας;”

Ο Αδάμ αποκρίθηκε: «Η γυναίκα που μου έδωσες, εκείνη μου πρόσφερε έναν καρπό και έφαγα”.

Ο Κύριος ο Θεός ρώτησε τη γυναίκα; “Γιατί το έκανες αυτό;” Εκείνη απάντησε: “Το φίδι με εξαπάτησε και έφαγα”.»

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ: Η συζήτηση να επικεντρωθεί στη βασική έννοια της ΔΕ που είναι οι Προκλήσεις, και να θεωρηθεί η μοναξιά και η υπέρβασή της- όπως και η συμβίωση – ως μέρος των ζητημάτων που απασχολούν (και) το σύγχρονο άνθρωπο, και ειδικότερα τους μαθητές της Γ' Λυκείου, που ετοιμάζονται να διαβούν – αν δεν έχει ήδη γίνει- το κατώφλι της ενηλικίωσης. Είναι σημαντικό λοιπόν και από αυτή τη συζήτηση να υπάρξει μία αισιόδοξη θεώρηση, η οποία μπορεί να επικεντρώνεται στη θέση πως *«οι προκλήσεις, βοηθούν τον άνθρωπο –ειδικά το νέο- να γνωρίσει τις δυνατότητές του και τις ικανότητες που έχει»*.

Το κείμενο της Γενέσεως είναι αριστοτεχνικά δομημένο, και βοηθάει να κατανοηθεί η παγωνιά της μοναξιάς του ανθρώπου που βρίσκεται μακριά από το Θεό. Δε θα γίνει και εδώ αναφορά σε ερμηνευτικές, ούτε σε φιλολογικές/ιστορικές παραμέτρους της αφήγησης, που δεν εξυπηρετούν τους σκοπούς της διδασκαλίας, αλλά σε αυτό καθεαυτό το κείμενο.

Το στοιχείο λοιπόν που κυριαρχεί στη δόμηση της ιστορίας είναι ο χρόνος. Εντοπίζεται στο δειλινό, την ώρα δηλαδή που αρχίζει η νύχτα και ο αρχέγονος φόβος για το σκοτάδι κυριαρχούσε (και ενδεχομένως κυριαρχεί και σήμερα). Ο άνθρωπος αισθάνεται τη ανάγκη

¹ Κωνσταντίνου Μ.- Τσάκωνας Β. (1997). *Η Παλαιά Διαθήκη. Μετάφραση από τα πρωτότυπα εβραϊκά κείμενα*, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, (Συντομογραφία μετάφραση ΕΒΕ)

της συντροφιάς για να μπορεί να τον αντιμετωπίσει. Όμως στην προκειμένη περίπτωση ο σύντροφος δεν είναι πλέον το «οστόν από τα οστά μου» αλλά ο αντίπαλος, ο Iurys (κατά το γνωστό homo hominis Iurys), που δε μπορεί να βοηθήσει, αλλά στον οποίο πρέπει να αποδοθούν ευθύνες υπαρκτές ή ανύπαρκτες.

Ακόμα και ο Θεός δεν είναι πλέον για τον παραβάτη πρωτόπλαστο ο Δημιουργός, αλλά ο Ελεγκτής και ο Τιμωρός. Είναι χαρακτηριστικός ο λόγος του Αδάμ «*Σε άκουσα στον κήπο, φοβήθηκα και κρύφτηκα, γιατί είμαι γυμνός*».

Κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι χαρακτηριστική η κυριαρχία της μοναξιάς. Ο άνθρωπος είναι τραγικά μόνος του, και αντιλαμβάνεται ότι κανένα πλάσμα δε μπορεί να τον βοηθήσει. Άδειος, χωρίς αποκούμπι, δεν μπορεί να ολοκληρωθεί και να γίνει πρόσωπο, «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» του Δημιουργού.

Η μοναξιά λοιπόν, σημαίνει την έλλειψη επικοινωνίας. Εδώ, είναι ενδιαφέρουσα και η αντιπαράθεση με την ιστορία του Πύργου της Βαβέλ. Οι άνθρωποι, όπως υπογραμμίζεται, απομακρύνονται, όταν πλέον δε μπορούν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

Το κείμενο του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, όπως έχει τονιστεί, αφορά την επίκληση του Αγίου Πνεύματος. Καταδεικνύει όμως και την ανάγκη της επικοινωνίας, που είναι απαραίτητη για την υπέρβαση της μοναξιάς. Οι λέξεις «*ὁ μόνος*» «*μόνος εἰμί*» επικεντρώνονται στη μοναξιά, ενώ η λέξη «*ἐλθέ*» και «*καθάπερ ὁρᾶς*» αναδεικνύουν την υπέρβασή της.

Πρόκειται στην ουσία για την ιστορία της συνάντησης που ξεπερνάει τη μοναξιά, και οδηγεί και πάλι στην ολοκλήρωση των Προσώπων. Αναδεικνύει, εκτός των άλλων, το γεγονός ότι ο Θεός διαλέγεται και δεν αφήνει μόνο του τον άνθρωπο.

Τα κείμενα θα αποτελέσουν λοιπόν αφορμή για μία συζήτηση «μεταξύ εφήβων» για τη μοναξιά. Η πορεία της διδασκαλίας/διαλόγου θα μπορούσε να έχει την εξής μορφή:

Εισαγωγή στο ζήτημα. Αναφορά στις φιλοσοφικές θεωρήσεις για τη μοναξιά.

Με άξονα το κείμενο της Γενέσεως καταγράφονται μορφές της μοναξιάς.

Υπέρβαση της μοναξιάς. Το κείμενο του Συμεών του Νέου Θεολόγου.

Συζήτηση.

ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Μία διδακτική προσέγγιση της συμβίωσης δεν είναι και η πλέον εύκολη υπόθεση. Πέρα από το γεγονός ότι ο διδάσκων πρέπει να λάβει υπόψη του τις δυσκολίες των μαθητών της Γ' Λυκείου, πρέπει να φροντίσει ο λόγος του να είναι σύγχρονος αλλά και σοβαρός. Τα κείμενα που προτείνονται πιστεύω ότι έχουν τα εχέγγυα για να

αποτελέσουν την αφορμή μιας συζήτησης στην οποία με ενδιαφέρον θα μετέχει η τάξη. Άλλωστε αυτό είναι το σημαντικό για τους μαθητές και αυριανούς πολίτες: Να προβληματίζονται και μέσω του διαλόγου να μπορούν να εκφράζουν σκέψεις, ιδέες και απόψεις.